

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1261594/7

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב, הרב אברהם צבי גאופטמן

התובעת: [REDACTED] ת"ז 337713549 (ע"י ב"כ טו"ר אלעד זמיר)

נגד

הנתבע: [REDACTED] ת"ז 342595683 (ע"י ב"כ עו"ד אסתר שלום)

הנדון: הסדרי שהות, הסדרי שהות

פסק דין

בפנינו תביעת האב להרחבת הסדרי שהות לכלול לינה בשבת, והתנגדות האם לכך עד הגיע הילד לגיל 10.

רקע עובדתי וטענות הצדדים

האם ילידת ארה"ב, ואילו האב בא לארץ מאנגליה בשנת 2013 בהיותו כבן עשרים, והתגייר דרך ישיבות חסידיות. הצדדים נישאו במסגרת שידוך בשנת תשע"ז (2017), ובעת נישואיהן שניהם ניהלו אורח חיים חרדי/חסידי. בהמשך, הצדדים עברו לגור בקהילות דתיות-לאומיות. להם ילד אחד משותף, יליד 2019.

ביום 23.2.2020 הצדדים הגישו בקשה משותפת לגירושין, עם הסכם גירושין קצר שהוכן בכת"י. הם התגרשו עוד באותו יום. בהסכם הגירושין נקבע בענין הילד (שהיה אז כבן שנה):

"משמורת הילד: הילד [REDACTED] נשאר במשמורת האם.

הסדרי ראיה: האב יראה את בנו בתיאום עם האישה."

לאחר הפרידה, האב עבר מדירת הצדדים בדרום הר חברון לבאר שבע, והאם עברה לבית שמש.

למחרת הגירושין, הגיש האב לביה"ד בקשה ליישוב סכסוך (תיק 1/3). נקבע מועד לפגישת מהו"ת ליום 26.3.2020. יומיים לפני הפגישה, שלחה האשה בקשה, בה הודיעה לביה"ד שהבעל מבקש לחזור בו מההסכמות בענין הילד, ודורש לקבל אותו כל שבת שניה. האשה הביעה חשש לשלומה הגופני והנפשי של הילד. הבקשה הועברה ליחידת הסיוע.

בהודעה מיחידת הסיוע מיום 29.3.2020 נכתב שהצדדים הגיעו להסכמות שהאב יגיע לפגוש את הילד בבית בו מתגוררת האם ביום שני ה-30.3.2020 למספר שעות. (מאחר שמדובר אז בתקופת קורונה, היה צורך באישור שיפוטי בענין). בהחלטה מאותו יום אישר ביה"ד את הסכמות הצדדים שהאב ישהה עם הקטין בימי שני אחה"צ בבית האם (בכפוף לכך שהצדדים לא יתייחדו אז).

חודשיים לאחר מכן, ביום 10.5.2020 הגיש ב"כ האב תביעה בענין הסדרי שהות, בה טען שהעתקת מקום המגורים של האם והיעדר הסדרי שהות קבועים פוגעים בטובת הקטין. הוא בקש לקבוע הסדרי שהות בסופ"ש, כולל לינה או באמצע השבוע כולל לינה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יומיים לאחר מכן, בקש לסגור את התיק, שלטענתו נפתח בטעות ע"י עוה"ד, והוא נסגר.

כעבור שבועיים, ביום 26.5.2020, שוב פתח הבעל תיק להסדרי שהות, כנ"ל.

בבקשה מיום 23.7.2020 הודיע ב"כ האם שהצדדים הגיעו להסכמה שהאב יפגוש את הקטין בימי חמישי למשך 3 שעות בבית שמש, ובקשו לדחות הדיון. התיק הוקפא, ולאחר מכן נסגר.

כעבור שנה, הגיש האב שוב בקשה ל"ס לביהמ"ש ב-7/2021. לאחר תקופת עיכוב הליכים, ביום 21.11.2021, הגישה האשה תביעה לקביעת הסדרי שהות זמניים. לטענת האם, בחודש יולי האב העלה דרישה כי הקטין יהיה במשמורת משותפת, ומשהאם סירבה לכך, החליט לנתק כל קשר עם הקטין. היא בקשה כי הסדרי שהות הזמניים יהיה ביום שני אחה"צ, וזאת בפיקוח עד שתתקבל חו"ד אודות תפקוד האב, וכן לאחר שתערך הכנה לקטין לאחר שלא ראה את אביו כבר 5 חודשים.

בכתב הגנה, הכחישה ב"כ האב את טענות האם כלפי האב. לטענתה, אדרבה, האם אינה יציבה ומטרפדת את הקשר של הילד עם אביו, ומובילה את הילד לניתוק מאביו. היא בקשה לקבוע זמני שהות עם האב פעמיים בשבוע, פעם אחה"צ ופעם עם לינה, וכן בכל סופ"ש שני לסירוגין.

התקיים דיון ביום ט"ז בשבט תשפ"ב (18.01.2022). האם התנגדה להסדרי שהות בשבת, וב"כ האב ציין שהאב שינה את מצבו הדתי. בהחלטה מאותו יום הורה ביה"ד לגורמי הרווחה לאפשר שלושה מפגשים במרכז קשר, כדי לאפשר לקטין להתרגל שוב לאביו בהדרגה, תוך ליווי מקצועי, ושלאחר מכן ישהה האב עם הבן אחה"צ בימי חמישי, בקניון בבית שמש.

ביום 12.4.2022 התקבל תסקיר עו"ס, בו הומלץ על שהות הילד עם אביו כל שבת שניה, ובשבוע שאינו אצל אביו בשבת, שהות בימי חמישי אחה"צ, וכן מחצית החגים לסירוגין. למעשה, לא ניתנה החלטה לאישור המלצות אלו, והצדדים המשיכו להתדיין.

בינתיים, האשה התחתנה בשנית עם מר מרקוביץ בחודש יוני, ועברה לגור בירושלים. יש לציין שגם האב עבר מבאר שבע לאשדוד, ושוב עבר, נכון להיום, לגור בתל אביב.

ביום 18.10.2022 התקבלה הודעת ב"כ האב שהצדדים הגיעו להסכמות בהסדרי שהות בימי חמישי בירושלים. שבוע אחד כולל לינה עד ששי בצהריים, ושבוע אחד אחה"צ ביום חמישי. ניתנה החלטה להקפאת התיק.

אולם, חודש לאחר מכן, ביום 20.11.2022 התקבלה בקשת ב"כ האב למתן פס"ד לאמץ את המלצות התסקיר ללינה בכל שבת שניה ובחגים. בהמשך, התקבלו מספר בקשות מהאב וב"כ, בהן התריעו על סימני "ניכור הורי" בסיוע בעל האם החדש ועל השימוש בשם "מרקוביץ" בהקשר לילד, עד שביום 20.12.2022 הגיש האב תביעה להעברת המשמורת אליו (תיק 1/8).

ביום י"א בטבת תשפ"ג (04.01.2023) התקיים דיון בבקשת האב ללינה בשבת ואופן כיבוד האב – שכבר הפסיק בחיי יום יום לחבוש כיפה ולשמור שבת – את אורח חייו של הילד. בהחלטה למחרת הדיון נקבע:

א. "ביה"ד מתרשם כי שני הצדדים מעוניינים בטובת הילד ומבקשים להגיע להבנות, אך האם חוששת מכך שהאב לא ישמור על אורח חיים המתאים לחינוכו של הקטין בזמן שהותו עם אביו בשבת. האב הצהיר שיכבד את אורח חייו של הקטין, כולל שמירת שבת וכשרות בהתאם למה שהורגל הקטין [...]

ד. ביה"ד מורה לגורמי הרווחה לבחון את הנושא הדתי ולהתייחס להסדרי שהות עם האב ואורח חייו בזמני השהות שלו עם הילד בפרט בשבתות וחגים [...]

ז. על מנת להפיג חששות, ביה"ד ממליץ בשלב ראשון לאפשר לאב לקיים את הסדרי השהות כל יום חמישי כולל לינה ואת הסדרי השהות בשבתות לעתים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יותר רחוקות. על הצדדים להודיע את עמדתם להצעה תוך 7 ימים. להעביר את ההמלצה וההחלטה לעיון גורמי הרווחה.

ביום 1.2.2023 התקבלה בקשת ב"כ האב לטוס עם הילד לבקר את בני משפחתו, בעיקר אמו וסבתו המבוגרת, באנגליה.

בהחלטה מיום כ"ג בשבט תשפ"ג (14.02.2023) הורה ביה"ד לצדדים לפנות לגורמי הרווחה לתיאום הורי, וקבע ששם המשפחה של הילד יישאר "דנציגר" בלבד.

ביום 21.2.2023 התקבלה בקשת ב"כ האם שפגישות עם האב יתקיימו בפיקוח בלבד, בטענות שהאב מבלבל את הילד מבחינה רוחנית.

בהחלטה מיום י"ב בניסן תשפ"ג (03.04.2023) אישר ביה"ד שההחלטה הנ"ל בתוקף, והוסיף:

"ביה"ד ממליץ לצדדים להכיל זה את זה למרות הפערים, ו"להרגיע את השטח" לטובתם ולטובת הבן המשותף."

ביום 28.8.2023 התקבלה בקשה דחופה של ב"כ האב למניעת ניכור הורי, עקב – לטענת האב – דיווחים מהילד (בשיחות מוקלטות שתומללו) שאם יקרא לו "אבא" עלול לעונשים מהאב החורג.

ביום 7.12.2023 התקבל תסקיר מעודכן מלשכת הרווחה. בתחילת התסקיר צוין שהילד נמצא בגן חרדי, וש"היום האם מנהלת אורח חיים חרדי והאב אורח חיים מסורתי כהגדרתו". המלצות התסקיר הן:

1. "בשלב ראשוני ומיידי, יתחיל לשהות עם אביו כל שבת רביעית. האב יאסוף את [redacted] מהמסגרת החינוכית ביום שישי בשעת סיום המסגרת. האב יחזיר את [redacted] לבית האם במוצ"ש. אחרי צאת השבת האב יקיים טקס הבדלה עם [redacted] ויצא ממקום מגוריו לבית האם [...]

2. ישהה בבית אביו אחת לחודש בימים חמישי-שישי בהתאם למתכונת הקיימת כיום.

3. זמני השהות של [redacted] עם האב פעם בשבועיים (בשבוע שהילד לא שוהה בבית אביו) בירושלים בין השעות 16:00 ל-18:30 ימשיכו להתקיים במתכונתם הנוכחי.

4. בשנת הלימודים תשפ"ו, כאשר [redacted] יעלה בע"ה לכיתה א', הוא יתחיל לשהות עם אביו כל שבת שנייה.

5. אנו ממליצים להפנות את המשפחה בדחיפות לתיאום הורי.

מטרת התיאום לסייע למשפחה ליישם את החלטות בית הדין ולסייע להם ללמוד לנהל דיאלוג כהורים ולהיפרד משפת המאבק ולעבור לשפה של דיאלוג.

בענין יציאת הילד לחו"ל, כתבו ש"להערכתנו בשלב זה כאשר הסכסוך ההורי ממשיך בעצימות גבוהה, אין זה נכון לאפשר לילד לצאת לחו"ל [...] הימצאותו בארץ זרה, תרבות אחרת ובמרחק גיאוגרפי רחוק מהאם עלול לגרום לילד מצוקה נפשית רבה." הומלץ שהנושא ידון במסגרת תיאום הורי.

בתגובותיהם, שני ההורים התנגדו להמלצות התסקיר. בבקשת ב"כ האב מיום 24.12.2023 עתרה להסדרי שהות עם האב כעת כל שבת שנייה. מאידך, בבקשת ב"כ האם מיום 2.1.2024 עתרה להפסקת הסדרי שהות עם האב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביום 30.1.2024 התקיים דיון בנוכחות הצדדים והעו"ס. העו"ס הדגיש שהמשך הליכים בלי תיאום הורי (שמתאפשר רק לאחר מתן פס"ד) הרסני לילד. ביה"ד העלה הצעה שהילד ילון אצל האב כל שבוע בימי חול, אך לאחר בירור עם העבודה, שלל האב אפשרות זו. בהחלטה מאותו יום ביה"ד הורה לצדדים להגיש סיכומים ככל שהאב לא יודיע על הסכמתו להצעה הנ"ל.

בתגובה מיום 14.4.2024 כתב האב שאינו יכול לקבל את ההצעה מטעם סידורי עבודה. הוא בקש לקבל את המלצות העו"ס עם שני שינויים: 1. במוצ"ש האם תאסוף את הילד, כדי לאפשר לילד להתארגן בינתיים במוצ"ש. 2. בשבוע בו לן הילד באמצע השבוע, לאסוף אותו כבר ביום רביעי וללון אתו שתי לילות, עד ששי. עוד בקש שהעברות הילד יהיו בין האב לאם, ושביה"ד יאסור על האב החורג להיות נוכח בהעברה, למנוע התגררות.

ביום 5.6.2024 התקבלו סיכומי האשה, וביום 10.6.2024 התקבלו סיכומי האב. כמו"כ, התקבלו סיכומי תשובה משני הצדדים.

עיקר טענות הצדדים

טענות האם

- האם הציעה לאב הסדר של לינה במהלך כל שבוע, שהיה פותר את הסכסוך ושומר על טובת הקטין, אך האב סרב לכך. חששות האב לאיחור/הפסד למסגרת הגן אינן בעיה בשלב זה.
- האם מכירה בחשיבות הקשר בין הקטין לאב, ומכירה בערך של מערכת יחסים בריאה, וחפצה באינטראקציות חיוביות בינם.
- עולמו וגידולו הנוכחי של הילד הוא במסגרת חרדית, ואילו האב אינו שומר תורה ומצוות ומנהל אורח חיים חילוני, ואף מתריס נגד הדת, ויהדות חרדית כפרט, ובזה יוצר קונפליקט משמעותי ובלבול עבור הילד.
- טובת הילד היא שתהיה יציבות בחינוכו ובאורח חייו הדתי, בהתאם לעקרון ההמשכיות (Continuity of Care), כדברי ביה"ד הגדול (תיק 1176457/13) בשם הפסיכולוג ד"ר דניאל גוטליב, שכתב עוד: "עבור המשפחה הדתית, שמירת שבת איננה רק הימנעות מנסיעה, מהדלקת אש ומעשיית מלאכה, אלא חלק מתפיסת עולם רחבה".
- כך עולה גם מדבר העו"ס שיש לדאוג לרצף בחיי הילד ולוודא שלא יתקיימו סתירות בין אורח החיים שהילד מנהל בבתי האם לבין אורח החיים שלו כשהוא שוהה עם האב.
- האב התחייב בפני העו"ס לשמור על עולמו הרוחני הילד, אך במציאות מפר התחייבות זאת, שגורם נזק לקטין. הרי שאינו מביין מה המשמעות לכבד את אורח החיים של הילד, ולא מודע לנזקים ולפגיעה הרוחנית ונפשית שזה יכול לגרום.
- תסקיר העו"ס מסתמך על הצהרות האב, אך מתנער ממתן מענה לפער הדתי המשמעותי ולהתנהלות האב במציאות.
- טובת הילד להמשיך ולבלות את השבת בסביבה הדתית העקבית בה הוא רגיל, ולא להיחשף לערכים ומנהגים סותרים. ניסיון האב להפריד בין התנהלותו הדתית לבין טובת הילד מחזקת את העובדה שהוא לא מביין את מהותו של הדבר.
- מרבית הציטוטים של פס"ד בסיכומי האב אינן רלוונטיים למקרה הנדון, כפי שהאריך ב"כ האם בתגובה לסיכומי האב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- יש לדחות את בקשות האב והמלצות העו"ס ללינה בשבת עד שיוכח כי האב מקיים את התחייבויותיו ועד שיגיע הקטין לגיל 10, אז יוכל לשתף את מה שחווה בבית האב.

טענות האב

- לאור כלל עמדות המומחים וגורמי המקצוע שבתיק מדובר באב מיטיב, ראוי ונורמטיבי, בלי כל פגם בכשרותו לשמש כהורה, ויש להורות על קשר רציף ותקין עם הקטין.
- בטובת הילד עסקינן ולא בשאיפותיה הרוחניות של האשה. על הדיין לבחון את טובתו של הילד מהי מבלי להכניס שיקולים ערכיים דתיים, חרף הקושי האישי הטמון בכך.
- האשה מסרבת להשלים בזכותו של האב לשהות עם הילד כמו האם, מערימה קשיים בשהות האב עם הבן, מנסה לנתק את הקשר ביניהם, ואף להכחיד את דמות האב בעיני הקטין, וכפי שאף הזכיר העו"ס בדיון ביום 30.1.2024: "אני חושב שיש מאמץ למחוק את דמות האב".
- דו"חות העו"ס קובעים בזה אחר זה שהאב התחייב לעשות הכל לשמור על רוחניותו הדתית של הקטין ולעשות כפי שנדרש כדי שהקטין ישמור על אותה רמה רוחנית שהאם נוהגת.
- בדו"ח העו"ס מיום 6.12.2023 נקבע שהאב התחייב לכך שכאשר הבן שוהה אתו ידאג שבנו יאכל רק אוכל כשר וישמור את השבת, ואף הביע נכונות ללכת לביהכ"נ אם הבן ירצה.
- מדברי השופט אלון (בביד"מ 1/81) שבבוא הדיין להכריע בטובת הילד יתן "את המשקל הראוי לנסיבות העובדתיות" ולא יתן "לשיקולים הערכיים משקל חריג ומוגזם, שאינו סביר, בעת יישום עקרון טובת הילד במקרה אשר לפניהם".
- בדברי ביה"ד הגדול (תיק 812347/8) (פורסם בנבו 4.2.2016) שעל כף המאזניים מונחת "טובתם של הילדים [...] במבט רחב המשקיף על הסביבה בה הם חיים, אך אין זה מתפקידו של בית הדין, במסגרת הסמכות שהקנה לו החוק, לשנות או לקיים את אורח חייהם האישיים של בעלי הדין שלפניו [...] בית הדין נזהר מלערבב בין אופי חייהם הדתי או לא דתי לבין תפקודם כהורים וכמחנכים לילדיהם".
- בפס"ד מביה"ד הגדול (תיק 1-23-2950) מובא שבית הדין או ביהמ"ש "לא יתעלמו מעמדותיהם של העובדים הסוציאליים המסייעים לערכאה השיפוטית לגבש את עמדתה".
- בתמ"ש (ת"א) 87471/00 פלוני (קטין) נ' פלוני (פורסם בנבו) סקירה רחבה על חשיבות דמותו של האב בחיי ילדיו, אשר תורמת להתפתחותו התקינה של הילד.
- ביה"ד מתבקש לאמץ את המלצות העו"ס (בשני השינויים שבבקשתו לעיל), ולתת כל סעד אופרטיבי למניעת ניכור הורי ע"י האשה והבטחת הקשר בין האב לקטין, ולהתרות באם שתחדל מכל ניסיון להפר את זמני או השהות או לנתק את הקשר.

דיון והכרעה

ביה"ד נוכח בתיק זאת להתקוטטות חריפה וכאובה בין ההורים מסביב להסדרי השהות, בפרט בימי שבת, ששורשה נעוץ בחוסר אמון בין הצדדים בענין התפתחותו הרוחנית של הילד, אשר פוגעת בנפשו העדינה של הילד. בדבריהם, הצדדים אף השמיצו אחד את השני בכינויים וטענות לא ראויות, חלקם באמירות או מעשים מהעבר שכבר לא נראים רלוונטיים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"כ האב טוענת כי יש לפעול ל"טובת הילד" בלי להעמיס שיקולים דתיים של ביה"ד. אולם, יודגש שהתפתחותו הרוחנית של הילד – בפרט בתיק זה – היא חלק חשוב משיקולי "טובת הילד", ולא רק התפתחותו הפיזית והרגשית.

בסיס לכך ניתן למצוא במחלוקת הראשונים לגבי החזקת בן עד גיל שש. הרמב"ם (פכ"א מהל' אישות הי"ז) – על סמך דברי הגמ' במסכת עירובין (דף פב ע"ב) שקטן עד גיל שש "בצוותא דאימיה ניחא ליה" [=בנוכחות אמו נוח לו] – קובע שעד גיל 6 מקום גידולו של הילד היא אצל האם, וכותב: "אם רצת המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות".

הראב"ד (שם) חולק עליו, וכותב:

"אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריד בנו ממנו עד שיהא בן שש והלא הוא חייב לחנכו תורה בן ארבע ובן חמש ואיך יחנכנו והוא גדל בין הנשים."

על טענה זו מיישב המגיד משנה (שם) את שיטת הרמב"ם:

"ואין זה קושיא שחנוך זה אפילו הוא אצל האם יכול הוא לחנכו לפעמים לכשיבא אצלו."

בשו"ע (אה"ע סימן פב סעיף ז) פסק כדברי הרמב"ם, ובחלקת מחוקק (ס"ק ח) ובית שמואל (ס"ק ז) הביאו את דברי המגיד משנה.

הרי שעל אף הנוחות הפיזית והרגשית של הילד להיות בנוכחות אמו, סובר הראב"ד שטובת הילד להיות במחיצת אביו כדי לחנכו בתורה ומצוות [כמובן, מדובר כאשר האב יעשה כן ביתרון על האם, שלכאורה אינו כן בנידון דידן]. ואף לדעת הרמב"ם, זאת בתנאי שהאב יכול למלא תפקיד אבהי זה בשהות הילד עמו. הרי שהתפתחותו הרוחנית של הילד לשמירת תורה ומצוות היא חלק משיקולי "טובת הילד" בקביעת מקום הימצאו של הילד.

וכן כתב הרה"ג שלמה שפירא בפס"ד (תיק 1 – 23 – 8384), מיום ד' אייר תשס"ד (25/4/2004) (פסקי דין רבניים מתוך המאגר המקוון פס"ד יח), בהסבר שיטת הראב"ד:

"...חינוך הוא חובת האב, וטובת הבן, ומשכך מכיון שאביו הוא בעל היכולת לחנכו, ממילא משמורתו צריכה להיות ביד האב, ואף שהגמ' אומרת שעד בן שש בצוותא דאימיה ניחא ליה, יש לומר שבאמת לבן נוח יותר בצוותא דאמו דהיא מפנקתו יותר מאביו, אך עכ"פ טובתו שיהיה אצל אביו והוא יחנכו ולכן אזלינן בתר טובתו."

וביחס לשיטת הרמב"ם ושו"ע הביא את דברי המ"מ וכתב:

"ועיין בכ"מ [צ"ל מ"מ – א.ד.] שכתב "ואין זה קושיא שחינוך זה אפילו אצל האם יכול הוא לחנכו לפעמים כשיבא אצלו", ומבואר מדבריו שהיות הבן אצל אמו אינו מונע מהאב לחנכו את החינוך הראוי לו לפני גיל שש, ולהכי עדיף שיהיה אצל האם שבצוותא דידה ניחא לבן ואין נמנע חינוכו עקב עובדה זו, ועכ"פ שמעינן מדברי כולם שטובת הבן היא הגורם הדומיננטי בקביעת המשמורת."

הרי שלשתי הדעות, חינוך הבן לתורה ולמצוות הוא חלק משיקולי טובת הילד, ונחלקו רק בפרטי הדברים ובשקלולו מול העדיפות הפיזית והרגשית שמעניקה האם.

וכן כתב הרה"ג אברהם אטלס זצ"ל בפס"ד מביה"ד בחיפה (תיק 1 – 23 – 8603) מיום ה' בטבת תשס"ד 30/12/2003 (פסקי דין רבניים מתוך המאגר המקוון פס"ד קמח):

"ארשה לעצמי לומר, כי ילד הוא בגדר "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", כדי להביאו לרום הפסגה יש לטפס בו בשלבים. הדאגה לטובתו היא הטיפוס העקבי בסולמו, מבלי לדלג על אף שלב. השלבים הראשונים, מוצבים "ארצה",

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מציינים את הדאגה למילוי הצרכים והדרישות הפיזיים - חומריים. הבאים לידי ביטוי בתזונה, הלבשה וכיו"ב, השלבים העליונים של הסולם "וראשו מגיע השמימה", מתייחסים לספוק צרכים רוחניים - חינוכיים חברתיים ורגשיים. וכשם שבריאת האדם כללה שני אלמנטים גוף ונפש, כנאמר בבראשית פ' ב' פס' ז': "וייצר ד' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת רוח חיים" ומפרש רש"י: 'עשאו מן התחתונים ומן העליונים. גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים'.

אשר ע"כ "טובת הילדים" מחייבת להעניק להם את מקסימום הצרכים הגופניים והצרכים הרוחניים בזמן הווה.

כך אף עולה, לכאורה, מדבריו של כב' השופט אלון (ביד"מ 1/81) שהזכירה ב"כ הבעל בסיכומיה, שבבוא הערכאה המשפטית להכריע בטובת הילד "ייתנו את המשקל הראוי לנסיבות העובדתיות שבמקרה המסוים" ושיבררו וישקלו "כל נזק אפשרי, שעלול להיגרם לשלומו של הילד", ולא שלל שיקולים ערכיים, אלא טען שאין לתת להם "משקל חריג ומוגזם, שאינו סביר".

לכן, במסגרת שקלול "טובת הילד" בקביעת הסדרי השהות, עלינו לתת את הדעת על ההשפעה הרוחנית בכך לשמירת תורה ומצוות, בפרט בילד הגדל בבית דתי ובמסגרת חינוך דתית/חרדית.

נמצא, שבשאלה העקרונית, האם יש משקל למצב שמירת השבת, כשרות, וכו' בקביעת הסדרי השהות עם האב בסופ"ש, התשובה היא חיובית, שגם זה מרכיב חשוב ב"טובת הילד" עצמה.

אולם, בבואנו לתרגם את הדברים לפן המעשי, בהתחשב גם בגורמים נוספים של "טובת הילד", נראה שאין לשלול הסדרי השהות עם האב בשבת בנידון זה מחמת כן, והם אף נחוצים להתפתחות הרוחנית התקינה של הילד, וזאת מכמה טעמים:

א. האב הצהיר בפנינו ובפני העו"ס שהוא מוכן בהיות הילד אצלו לשמור על כשרות המאכלים ואווירת שבת בנוכחות הילד, ואף ללכת עמו לביהכ"נ ככל שירצה.

ביה"ד יבהיר בזה שעל האב להקפיד שלא להכשיל את הילד במאכלים אסורים גם בבתי שבהם ירצה לבקר ולסעוד בהיות הילד אתו. ואף שהילד עדיין קטן, הרי מפורש בשו"ע (או"ח סימן שמג סעיף א) שהאב, בפרט, חייב להפריש את בנו הקטן (שהגיע לחינוך) מלאכול מאכלות אסורות, ואסור לכל אדם לתת בידים הקטן (אפילו לא הגיע לחינוך) דברים אסורים, אפילו אסורים דרבנן. כמו כן אסור להרגילו בחילול שבת ויו"ט, גם בדברים האסורים מדרבנן (עיי"ש במשנה ברורה בפרטי הדברים).

ולכן, אף אם האב אינו מקפיד בעצמו באופן שוטף על מערכת כלים נפרדים לבשר וחלב, עליו לדאוג שיהיו לו כלים מתאימים שמורים לצורך בישול והאכלת הקטין בשהותו אצלו, וכן להימנע מלסעוד עם הקטן אצל אנשים שאינם מקפידים על הסדרי כשרות.

האב גם הביע נכונות בדיון ללבוש כיפה בשהות הילד עמו, וכן ראוי ונכון לטובת שמירת יציבות דרכו החינוכי של הילד. במיוחד בענייני שבת וכשרות הקשורים לילד עצמו, עליו לעמוד בהתחייבויותיו במלואן, לדאוג לאווירה הולמת בשבת ושלא להכשיל את הילד באיסורים. אף בעניין הכיפה, ביה"ד יציין שבדורנו הנושא טומן בחובו אמירה חשובה כלפי כיבוד הדת, ולכן ראוי שהאב יקפיד בזה בנוכחות הילד, כפי שאף הביע נכונות לכך בדיון.

ביה"ד ער לחשש האשה שמא הבעל לא יעמוד בהתחייבויות אלו, אך לצורך שמירת הקשר של הקטין עם אביו הביולוגי, שיש בזה חשיבות גדולה של "טובת הילד", וכפי שיבואר, עלינו לתת אמון באב שיפעל כדין מתוך הסתכלות של טובת ילדו. מסגרת של תיאום הורי תכול להועיל גם בענין זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. לצורך גידולו הטבעי של הילד, חשוב שיהיה לו קשר יציב עם אביו, וכפי שהאריכה בזה ב"כ האב בסיכומיה. קשר זה – בפרט בגיל הילדות – נבנה מתוך חוויות משותפות ושהות יחד. לזה חשוב שתתאפשר לינה, וגם פרק זמן רציף של יום שלום ביום מנוחה, כשבת וחג, כשאין לחצים של מסגרות עבודה וחינוך. ולכן יש לשאוף לקיים הסדרי שהות אף בשבת, ככל שהדבר ניתן.

ג. אמנם האשה אינה מונעת לגמרי את הקשר של הילד עם אביו, ואף הסכימה בדיון שהילד ילון עם אביו כל שבוע בימים אחרים חוץ משבת, אך במשך כל התקופה מאז הגירושין נראית מגמת האשה לצמצם קשר זה, ואף רשמה אם שם משפחתה החדש על חלק מחפצי הקטין. לטענת האב, בבקשה מיום 12.8.2024, האם אף רשמה בשקר בטפסי הגן שהיא אפטרופוסית בלעדית על הילד! האב טוען להסתת הילד נגד האב ולניכור הורי, ויש רגלים לדבר לדאגה זו. מניעה משהות הילד עם אביו בשבת, גם אם לא בכוונה מראש לכך, עלולה להוות נדבך נוסף במגמה זו, ועל ביה"ד מוטל למנוע דבר זה בצורה נחרצת.

ד. ביה"ד רואה צורך להעיר ולמחות על הודעות השטנה והשנאה בהתכתבויות בין הצדדים שהוצגו לביה"ד. האב התבטא כלפי יהדות חרדית כ"כת", עם תוספת מילות גנאי שאינן ראויות להעלות על הכתב, עם השמצות כלפי האם ובעלה. מאידך, האם ובעלה התבטאו בכך שהאב כלול באלו שהם שנואי ה', ושאלו אינו חלק מה"הכת" כבר אינו אב הילד.

יודגש שדעת הרמב"ם (פ"ו מהל' ממרים הי"א) ושו"ע (יו"ד סימן רמ סעיף יח) שבן חייב בכיבוד אביו ואמו ובמוראם גם אם הם אינם שומרי תורה ומצוות. ואף לדעת הטור ורמ"א (שם) החולקים, אסור לצער אותם, וכפי שפסק הש"ך (שם ס"ק כ). עיי' בילקוט יוסף (הל' כיבוד אב ואם פ"ז ה"ג) שהאריך בזה.

יוער, שהתבטאויות אלו עומדות בניגוד בולט לטון הדיבור בתקופה שמיד לאחר הגירושין, כפי שעולה מהודעות שצורפו אז, בהן ניכר עדיין טון מכבד אחד לשני. תיאום הורי נחוץ ביותר בענין זה, לכבד אחד את השני על אף הפער הדתי שנוצר בהמשך, ולחנך את הילד בכיבוד שני הוריו.

הדבר מקבל משנה תוקף באב שבחר מרצון ובכנות להצטרף לעם ישראל ולחסות בצל כנפי השכינה, ושנכתב בגט "בן אברהם אבינו". אף אם עקב חוויות טראומטיות – כפי שכתב במכתב שצורף בתיק הגירושין ושהקריא לביה"ד בדיון ביום הגירושין – כבר אינו שומר תורה ומצוות במלואן, יש לקוות שדרך קשר חיובי וחוויות חיוביות עם בנו יחזור לראות בעין יפה את המאור שבתורה.

ביה"ד סבור ככל שהאם תחזק את ידי האב בכך מתוך תחושת כיבוד הדדי, במקום לחפש את כישלונותיו לצורך צבירת ראיות להתדיינות, תועיל בכך לטווח רחוק גם לבנה. נציין בכך את דברי האם עצמה בדיון ביום 4.1.2023: "הוא [...] אומר אם את לא מכבדת אותי גם לא אכבד אותך". ומכלל לאו אתה שומע הן, שככל שהאם אכן תכבד את האב ואת אבהותו – וכפי הצהרותיה בדיונים, בסיכומים, ובתגובות, שמכירה וחפצה בקשר בריא וחיובי של הילד עם אביו – תזכה במקביל לקבל ממנו כיבוד לערכים הרוחניים של הילד, וגם בה הדבר תלוי!

בסיכום הדברים, בהתחשב ב"טובת הילד" על כל מרכיביה, ביה"ד רואה לנכון לאמץ את המלצות העו"ס לעת הנוכחית שהילד ישהה עם אביו בשבת כל שבת רביעית. על האב להקפיד לאווירה הולמת לשבת, ושלא להכשיל את הילד באיסורי שבת ובמאכלות אסורות, הן בביתו והן בבתיים בהם ירצה להתארח בשהות הילד אתו. הרחבת השהות כאשר יעלה הילד לכתה א' תידון לאחר קבלת תסקיר מעודכן בסוף שנת הלימודים תשפ"ה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בענין בקשותיו הנוספות של האב בבקשתו מיום 14.4.2024, בהתחשב בעובדה שהאם מטופלת בילד נוסף, כעת פחות מגיל שנתיים, וגם צריכה לסדר את הבית לאחר השבת, יש להשאיר את המלצות העו"ס כפי שהן שהאב יחזיר את הילד לירושלים במוצ"ש.

שאלת הרחבת הלינה ליום ד' תוכל לעלות בהסכמת הצדדים במסגרת תיאום הורי בעוד כארבעה חודשים, לאחר שההורים יצליחו ליצור דיאלוג חיובי לטובת ילדם ויחזרו לבנות אמון הדדי.

בענין העברת הילד, לטענת האב העברת הילד דרך האב החורג מביאה להתגרונות מצד האב החורג. מאידך, האם בתגובתה מיום 20.8.2024 טוענת שכאשר היא אוספת את הילד, האב מחזיק חזק בילד וחוששת מוויכוחים. ביה"ד מקבל בזה עקרונית את בקשת האב, שמעבר הילד ראוי שיתבצע בין הוריו הטבעיים של הילד, ומורה שבשגרה המעבר יתבצע דרך האם בלבד. על ההורים לשתף פעולה לטובת הילד לבצע את המעבר בצורה נעימה המטיבה לילד. במקרים חריגים בלבד, כשאין לאם שום אפשרות מעשית לעשות זאת, המעבר יתבצע ע"י האב החורג בהודעה קצרה ועניינית מראש, ובצורה מכובדת ללא התגרונות.

כינוי האב

ישנו ענין נוסף, שמן הראוי שיסודר בהסכמה בין ההורים במסגרת תיאום הורי, אך מכיון שעלה בבקשות הצדדים, בפרט בבקשת האב מיום 28.8.2023, ביה"ד אינו יכול להתעלם ממנו, ויביע את דעתו בזה.

לטענת האב, האם ובעלה הנוכחי פועלים למחוק את זהותו של האב כ"אבא" בכך שדורשים מהילד לקרוא לאב החורג "אבא", ומאידך אוסרים על הילד לכנות כן לאביו הטבעי האמתי. האב צירף תמלילים של שיחות מחרידות שלו עם הילד, בהן הילד מספר על עונשים מהאב החורג אם הילד מכנה לאביו "אבא", בדמות סבון בפה ומכות. לטענת האב, במפגש הילד פנה אליו בשמו הפרטי, יעקב, ולא בכינוי אבא כמורגל ומקובל לכל ילד.

יוער שקשה לתת מהימנות ראייתית לשיחות אלו, הן בגלל גיל הילד והן בגלל שלא התברר הקשרן, אך אין ספק שיש לחשוש לדברים שלכאורה מדווח עליהם הילד. נדגיש שחלק עיקרי מטענתה של האם לדחות את הסדרי השהות עם האב בשבתות עד גיל 10 הוא כדי שהילד יוכל לדווח על המתרחש, והנה לכאורה בפנינו מונח דיווח של הילד על מעשה ניכור חמור.

ביה"ד מבהיר לאם ולאב החורג, בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שאסור לילד לכנות את אביו בשמו הפרטי, והוא עובר בכך על איסור מורא, כמבואר בשו"ע הל' כיבוד אב ואם (יו"ד סימן רמ סעיף א-ב):

"א. צריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם [...]

ב. איזה מורא [...] ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מארי."

יודגש שהאיסור לקרוא לאביו בשמו הפרטי הוא גם שלא בפניו. ככל שהאם והאב החורג מדריכים את הילד שלא לקרוא לאביו בשם אבא, אלא בשמו הפרטי, הם מכשילים אותו באיסור עשה בידיים, מעבר לניכור ההורי שבכך, ועל ביה"ד למנוע דבר זה. יודגש שגם לדעת הטור הנ"ל, שמצות כיבוד הוא באב שומר מצוות, אסור לצער את אביו בזה אפילו אם חלילה הוא רשע גמור, וכפי שפסק הש"ך (שם ס"ק כ). לכן, ביה"ד מורה שעל הבן לקרוא לאביו בכינוי אבא בלבד, ולא בשמו הפרטי.

[וכן, ואף כל שכן, על האם הבעלה להימנע מהשמצות שקר שהאב הוא "ערבי" ולא יהודי עקב אורח חייו.]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכיון שיש בכך גם חשש הסתה לניכור הורי, ביה"ד מורה על כך אף בצו שיפוטי, וככל שיתברר שהילד אינו חוזר לקרוא לאביו בכינוי אבהי בהקדם, ביה"ד יראה בכך בזיון ביה"ד מטעם האם ובעלה, ומתרה בה כבר כעת שישקול לחייב את האם בקנס 5,000 ₪ עבור בזיון ביה"ד, בהתאם לסעיף 7א לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), תשט"ז-1956.

מאידך, גם ראוי שהילד לא יכנה את האב החורג, בעל אמו המגדלו יום יום, בשם פרטי, בפרט בפני ילדיו הטבעיים של האב החורג, אף שאין בזה איסור מן הדין. אמנם, בגמרא מסכת כתובות (דף קג ע"א) לומדים לרבות אף בעל האם לכיבוד: "ואת אמך - זו בעל אמך", וכן נפסק בשו"ע (שם סעיף כא). אולם, לא נתרבה בעל האם לענין מצוות "מורא", עי' ילקוט יוסף הל' כיבוד אב ואם (פי"ד ה"ו והע"ו) שהאריך במקורות לכך, אך סיים: "ומכל מקום המנהג שלא לקרוא להם בשמם בפניהם מפני כבודם".

האם טוענת נגד הסדרי שהות של הילד עם אביו כי לטענתה, זה עלול לגרום ל"בלבול" אצל הילד, אך היא מתעלמת כי היא ובעלה (לטענת האב, שיש לחוש להם) מובילים ל"בלבול" חמור במקביל בטשטוש זהות האב.

ולכן ראוי למצוא פתרון בהם יקרא הילד לאביו האמתי בכינוי אבהי, כפי חיובו מעיקר הדין, אך גם יכבד מכוח המנהג את אביו החורג בכינוי אבהי. עדיף שיהיו כינויים שונים שלא יגרום לבלבול אצל הילד, ויוכל להבין שמר דנציגר הוא אביו, ומר מרקוביץ' הוא בעל אמו המגדלו יום יום. כאמור, מן הראוי שהאב והאם יגיעו להסכמות בכך במסגרת תיאום הורי, אך מכיון שכעת אין תקשורת ראויה בין ההורים והדבר עלה במסגרת הטיעונים, ביה"ד יתן את המלצתו בענין.

הילד גדל בבתיים בהם שימוש בעברית, אנגלית, ומקצת אידיש. מדברי האשה בדיון ביום מיום י"א בטבת התשפ"ג (04/01/2023) עולה שהילד נהג לקרוא לאביו בעבר "טאטי", כפי הכינוי באידיש, ואילו בבית האם הנוכחי הילדים קוראים לאביהם "אבא" (אא"כ מורגלים לומר Daddy באנגלית). ביה"ד ממליץ לבחור כינוי אחד לאב האמתי, וכינוי אחר לאב החורג, כדי למנוע לבלבול בין הזהויות. בהיעדר הסכמה אחרת, ביה"ד ממליץ שהילד ימשיך לקרוא למר דנציגר "טאטי" כפי שהורגל מילדותו, ולאביו החורג "אבא" או "Daddy", כפי כינויו בפי שאר ילדיו.

בזה הילד יזכה לקיים כדין את מצוות מורא כלפי אביו, וכן לנהוג בכבוד באביו החורג, וגם יבין את משמעותן של שני דמויות אלו בחייו באופן הראוי – אביו, ובעל אמו המגדלו.

בשולי הדברים

בשולי הדברים, אם כי אינם דברים שוליים כלל, אלא עיקר גדול, בפרט בתיק זה, ביה"ד מבהיר שסמכותו היא לתת הוראות משפטיות מחייבות בענין הסדרי השהות, אך התנהלות חיי היום יום תלויה במידה רבה בבחירותיהם, בהחלטותיהם, ובהתנהלותם של הצדדים עצמם.

ביה"ד אינו בעל סמכות חוקית להורות בענין בחירותיו האישיות של האב באופן צורת חייו, וכפי שאף ציין בדיון ביום י"א בטבת תשפ"ג (04.01.2023). אולם, לכל אורך התיק ניכר וברור, עד כדי זעקה כמעט מכל בקשה של הצדדים, וכן מסיכומי ההורים, ועל האב – שהוא אינטלקטואלי וחכם – להפנים זאת, שבבחינת המציאות בשטח, בהתנהלות הצדדים בחיי היום יום, בחירתו להתנהלותו בתחום הדת מהווה מרכיב משמעותי בקשיים שחוה בפועל בקשר של בנו אליו. הכרעה שיפוטית הנוכחית קובעת הסדרי שהות ולינה עם האב בשבתות, אך איך הדברים ייתרגמו בשטח לאחר מתן ההחלטה, ואיך פני הדברים יתפתחו כלפי העתיד, ובניית אימון האם באב – תלויים במידה רבה באופן שיבחר האב לנצל הזדמנות זאת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ככל שיבחר האב לנצל את ההזדמנות של שהותו עם ■■■ בשבתות לחוויה משותפת בעולמו הרוחני של ■■■, אין ספק שבאופן טבעי – מעבר להכרעות שיפוטיות – גם הקשר של הבן שלו אליו יתחזק, בצורה נפשית מעמיקה. אולם, ככל שיבחר שלא לנצל הזדמנות זו בצורה מיטבית, ו"יכבד" את המסורת ואת השבת רק כמילוי חובה של החלטות השיפוטיות, ייתכן שאף הקשר של בנו אליו, בהתאם, יישאר כזו של מילוי חובה של החלטות שיפוטיות. וזו כהדרכת עקביא בן מהללאל לבנו במשנה (עדויות פרק ה משנה ז): "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך".

אין ספק ש"טובת הילד" דורשת קשר עם שני הוריו, ודמות אביו כדמות משמעות בחייו, אך "טובת הילד" האמתי דורשת גם שהאב יוכל למלא את תפקידו וייעודו הרוחני כלפי הילד, כמבואר בברייתא קידושין (דף כט ע"א): "האב חייב בבנו למולו ולפדותו (=פדיון הבן) וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות". וכבר הארכנו בראשית הדברים את חשיבותו של נוכחות הילד אצל אביו כדי "לחנכו תורה".

לכן, בית הדין אינו יכול להתנער מלהעיר ולהאיר את עיני האב הפקוחות, שמעבר להחלטה שיפוטית יבשה של לינה בשבתות – התוכן, הצורה, המשמעות, ההתמדה, והערך של אותם הסדרי שהות תלויים במידה גדולה בבחירתו האישית לנצל אותם לטובה או, חלילה, למסמס אותם: "ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך" (דברים ל, יט).

ביה"ד נותן החלטה זו מתוך מתן אמון באב שיפעל לטובתו האמיתית של בנו אהובו, ומתוך תקווה שבדרך זו יתחזק הקשר בין האב לבן.

מסקנה

לאור כל הנ"ל, ביה"ד מאשר את המלצות העו"ס שהובאו לעיל לעת הנוכחית:

1. בשלב ראשוני ומיידי, ■■■ יתחיל לשהות עם אביו כל שבת רביעית. האב יאסוף את ■■■ מהמסגרת החינוכית ביום שישי בשעת סיום המסגרת. האב יחזיר את ■■■ לבית האם במוצ"ש. אחרי צאת השבת האב יקיים טקס הבדלה עם ■■■ ויצא ממקום מגוריו לבית האם. כמו כן, עליו להקפיד על אוירת שבת והסדרי כשרות נאותים לילד, בין בביתו ובין בביקוריו אצל אחרים.
2. ■■■ ישהה בבית אביו אחת לחודש בימים חמישי-שישי בהתאם למתכונת הקיימת כיום.
3. זמני השהות של ■■■ עם האב פעם בשבועיים (בשבוע שהילד לא שוהה בבית אביו) בירושלים בין השעות 16:00 ל-18:30 ימשיכו להתקיים במתכונתם הנוכחית.
4. יש להפנות את המשפחה בדחיפות לתיאום הורי.
- מטרת התיאום לסייע למשפחה ליישם את החלטות בית הדין ולסייע להם ללמוד לנהל דיאלוג כהורים ולהיפרד משפת המאבק ולעבור לשפה של דיאלוג.
5. בענין יציאת הילד לחו"ל, הנושא ידון במסגרת תיאום הורי. בנוסף, במסגרת תיאום הורי, בהסכמת הצדדים בעוד כארבעה חודשים, לאחר יצירת דיאלוג חיובי לטובת הילד, יוכלו לדון אף בבקשת האב להוספת לילד' ללינה.
6. המלצת העו"ס להרחבת הסדרי השהות עם האב לכל שבת שנייה לאחר שהילד יעלה לכתה א' יידון לאחר קבלת תסקיר נוסף לקראת סוף שנת הלימודים תשפ"ה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

7. על הילד לכנות את אביו בכינוי אבהי. הסתה של האם ובעלה לעשות אחרת עלול לגרור קנס 5,000 ש"ח עבור בזיון בית הדין.

פסה"ד מותר בפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.
ניתן ביום כ"ב באב התשפ"ד (26/08/2024).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד

העתק מתאים למקור
הרב יצחק דהאן, המזכיר הראשי
נחתם דיגיטלית ע"י הרב עובדיה חפץ יעקב בתאריך 26/08/2024 18:19